

Skolprestationer

- en determinant för utsatta barns utveckling

Oslo 20 nov 2013

Bo Vinnerljung, professor
Socialt arbete, Stockholms Universitet

bo.vinnerljung@socarb.su.se

Mina värderingar

- Skolan ska vara en "Equal opportunity promotor"
- Barn ska få hyggligt lika möjligheter utveckla sin potential - oavsett bakgrund

"A fair go"

Det har inte utsatta barn, t ex

- Barn i socialbidragsfamiljer
- Barn som får insatser från barnevernet
- Fosterbarn m fl

- Ca 10 % av barnbefolkningen

Tvårvetenskaplig forskning, bl a

- Anders Hjern, barnmedicin
- Stefan Kling, skolläkare/barnmedicin
- Marie Berlin, sociologi
- Marie Sallnäs, socialt arbete
- Eva Tideman, psykologi
- Lars Brännström, sociologi/välfärdsforskning
- Karl Gauffin, folkhälsovetenskap
- Emma Björkenstam, epidemiologi
- Frank Lindblad, barn och ungdomspsykiatri

Meny

- Resultat från registerstudier
- Resultat från interventionsstudier
- Genomförbara förbättringar

Registerstudierna

- Longitudinella analyser av data för alla födda 1972-1981. Vi använde 10 nationella register.
- Uppföljning från 16 års ålder till 2005 (24-33 år).
 - ✓ 930.000 personer, varav
 - ✓ 9.000 barn från familjer med mycket socialbidrag
 - ✓ 7.000 barn som vuxit upp i fosterhem (median=11 år)

Betyg från åk 9 (15-16 år)

- **Låga/ofullständiga betyg = sämsta 1/6 i riket**
– $<(M-1SD)$
- Jämförs med alla andra (5/6)

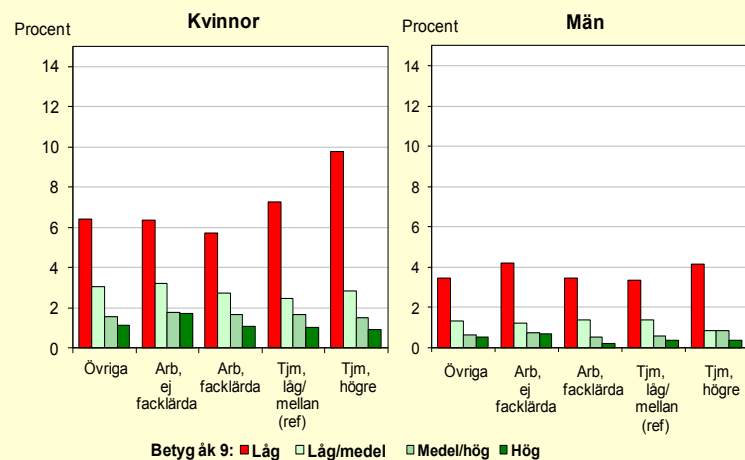
Låga betyg har samband med mycket, t ex

- svag kognitiv förmåga (0.65 med IQ vid mönstring)
- andra individuella egenskaper
- beteendeproblem
- hälsoproblem
- svagt stöd från hemmiljön, svår uppväxt etc
- skolrelaterade faktorer
- dålig kamratstatus i klassen

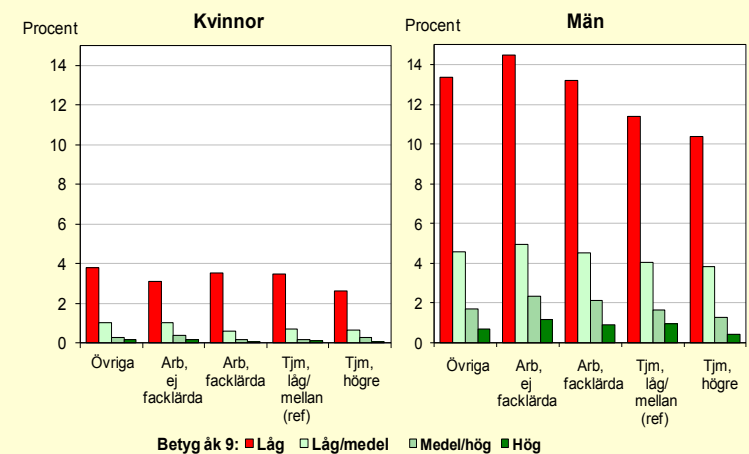
Inte en enkelriktad gata

- Att klara sig hyggligt i skolan och få en utbildning är ..
 - den starkast skyddande faktorn för utsatta barns långsiktiga utveckling som vi känner till
 - “Escape from disadvantage...” (Doria Pilling, 1990)
- Men betyg från åk 9 är en stark prediktor för framtida utfall för **alla** barn

Självordsförsök efter socioekonomisk bakgrund och betyg i årskurs 9

Allvarlig kriminalitet från 20 års ålder efter soc ekon bakgrund och betyg i årskurs 9

Vilka bakgrundsfaktorer ökar risken för narkotikamissbruk?

- Alla födda i Sverige 1973-88 som levde när de var 16 år: **1,4 millioner**. Följs till 2008 (20-35 år).
- Indikation på narkotikamissbruk
 - död med narkotikamissbruk, eller
 - vårdad på sjukhus med nark diagnos (ej intox), eller
 - straffad för narkotikabrott
 - 3% av alla födda 1973-88 (ca 42.000)

Bakgrundsvariabel	RR (när allt annat är lika)
Mors socioekonomiska status el utbildning	--
Mor född utanför Europa	1,7
Mor ensamstående	1,5
Mor tonårsmamma	--
Mor arbetar inte	--
Mor förtidspension	--
Mor lever på socialbidrag	1,4
Mor allvarlig psykisk ohälsa	1,3
Far allvarlig psykisk ohälsa	--
Mor missbruk	1,4
Far missbruk	1,6
Mor allvarlig kriminalitet	1,3
Far allvarlig kriminalitet	1,5
Geografisk uppväxt i storstad vs på landet	1,7
Personen är man	2,4
Inga/ofullständiga/låga betyg	4,1

Oberoende av föräldrars SES

- 10-12 % av alla pojkar med inga/ofullst/låga betyg har indikation på narkotikamissbruk
- 5-6 % av flickorna

Det här är dåliga nyheter för utsatta barn

- De klarar sig mycket dåligt i skolan
- **Skolmisslyckanden läggs till andra riskfaktorer**

	Inga/ofullst/låga betyg	Över medel
Pojkar		
Normalgrupp	22%	41%
Kontaktfamilj före tonåren	55%	15%
Barn i fam med mkt soc bidr	57%	13%
Växt upp i fosterhem	60%	11%
Flickor		
Normalgrupp	11%	60%
Kontaktfamilj före tonåren	37%	27%
Barn i fam med mkt soc bidr	40%	25%
Växt upp i fosterhem	43%	23%

Har tagit bort alla med förtidspension el likn vid 23 år.

Växt upp i f-hem: mer än fem år i vård, lämnade vård efter 17-årsdagen (M = 11 år i vård).

Exempel: barn som växer upp i fosterhem.....

- Har mycket dåliga skolprestationer
- Får sämre skolbetyg i åk 9
 - jämfört med andra barn med samma begåvning
- Blir lågutbildade – fler max grundskola, färre högskola
 - jämfört med andra barn med samma begåvning
 - jämfört med andra barn med samma betyg
- Färre reparerar dåliga grundskolebetyg i gymnasiet eller i vuxenutbildning
- Mycket hög förekomst av avhopp från gymnasiet
- Situationen är samma för socialt utsatta barn som växer upp hemma

Vilka faktorer ökar risken för låga betyg bland barn i familjer med soc bidrag?

- Kön ***
- Födelseår *
- Mor grundskola/gymn vs högskola *
- Uppväxtregion --
- Familjen hyr bostad (vs äger) --
- Mor psyk vård --
- Mor missbruk --
- Far psyk vård --
- Far missbruk --

Vilka faktorer ökar risken för låga betyg bland fosterbarn?

- Kön ***
- Födelseår --
- Ålder vid placering --
- Antal år i vård --
- Mor psyk vård --
- Mor missbruk --
- Far psyk vård --
- Far missbruk --

Pessimistiska förväntningar...

- Helsingborg och Norrköping: fosterföräldrar, lärare och socialarbetare
 - underskattar fosterbarns begåvning
 - har pessimistiska förväntningar på skolresultat
- Samma i danska och brittiska studier
- Gäller troligen även andra socialt utsatta barn

Outcomes i ung vuxen ålder Barn från familjer med återkommande socialbidrag

- Självmord RR = 3.6
- Självmordsförsök RR = 3.6

- Nark missbruk efter 20-årsdagen RR = 4.6
- Allvarlig krim efter 20-årsdagen RR = 5.1

- Tonårsförälder RR = 5.5
- Lever på soc bidrag vid 25 år RR = 7.4

Outcomes i ung vuxen ålder Barn som växt upp i fosterhem

- Självmord RR = 6.4
- Självmordsförsök RR = 6.2

- Nark missbruk efter 20-årsdagen RR = 6.8
- Allvarlig krim efter 20-årsdagen RR = 7.5

- Tonårsförälder RR = 3.8
- Lever på soc bidrag vid 25 år RR = 9.8

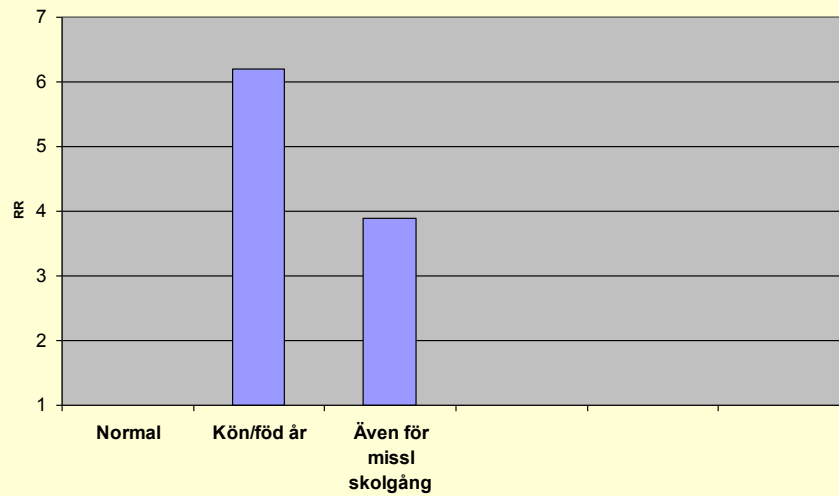
(justerat för kön och f-år)

Samband “skolmisslyckande” – framtida psykosociala problem

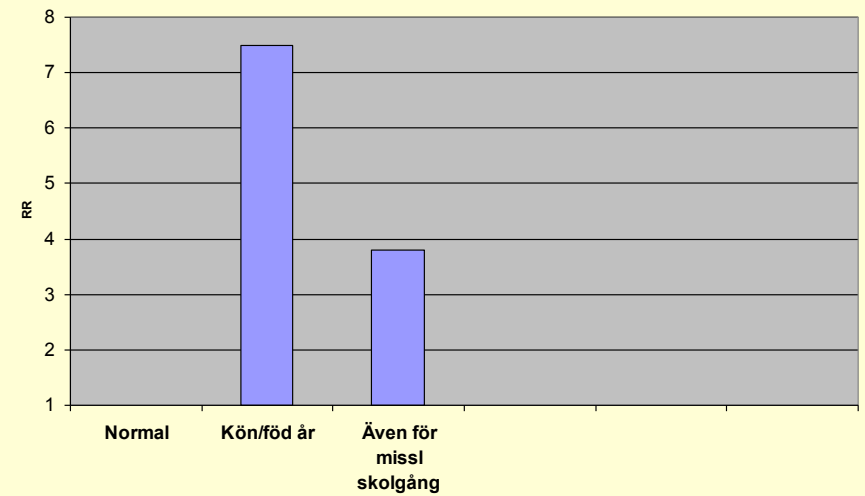
- Hur mycket av storleken på överriskerna kan statistiskt förklaras av skolmisslyckande”?

- Svar: **40-60%**

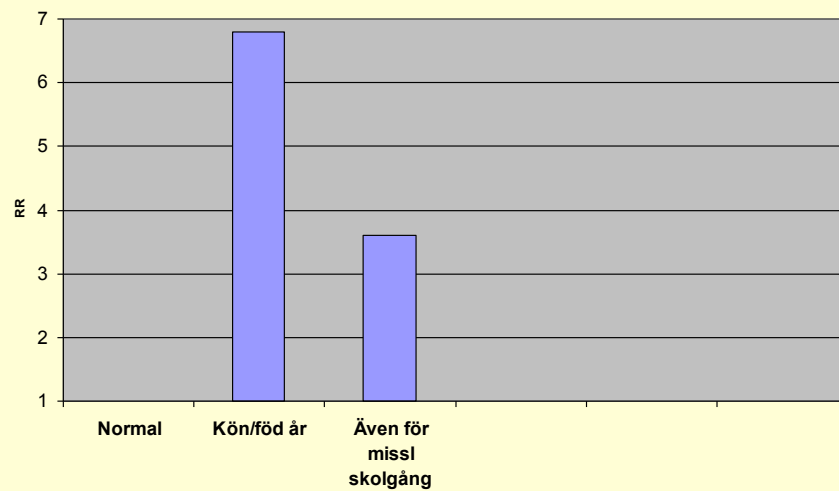
Långvarig f-hemsvård: Suicidförsök efter ÅK 9

Långvarig f-hemsvård: Allvarlig kriminalitet 20 år+

Långvarig f-hemsvård: Nark missbruk 20 år+

Vilka faktorer ökar chansen för **negativa** utfall bland fosterbarn och barn från socialbidragsfamiljer ?

- **Skolmisslyckande**
 - plus kön
- **Ingen/marginell betydelse**
 - mors utbildning
 - mor/far psykisk sjukdom eller missbruk
 - ålder vid placering, tid i vård (för f-barn)

Vilka faktorer ökar chansen för **positiva** utfall bland fosterbarn och barn från socialbidragsfamiljer ?

- **Frånvaron av skolmisslyckande**
 - plus kön
- **Ingen/marginell betydelse**
 - mors utbildning
 - mor/far psykisk sjukdom eller missbruk
 - ålder vid placering, tid i vård (för f-barn)

“Har klarat sig bra”

- Inte självmord/död efter åk 9
- *och* inte självmordsförsök efter åk 9
- *och* inte psyk vård efter åk 9
- *och* inte nark el alk missbruk 20 år
- *och* inte allvarlig krim 20 år
- *och* inte tonårsförälder
- *och* inget socialbidrag vid 25 års ålder
- *och* mer än grundskola vid 26 års ålder

	Pojkar		Flickor	
	<i>Ej låga betyg</i>	<i>Låga betyg</i>	<i>Ej låga betyg</i>	<i>Låga betyg</i>
<i>”Har klarat sig bra”</i>				
Normalgrupp	88	56	88	45
Mkt soc bidrag i fam	61	29	62	23
Kont fam före tonåren	62	30	66	28
Växt upp i f-hem	59	26	60	23

Slutsatser

- Barn som misslyckas i skolan är en högriskgrupp för framtida psykosociala problem – oavsett socioekonomisk bakgrund
- Skolmisslyckande verkar vara den starkaste riskmekanismen för utsatta barns utveckling, efter skolåren. En **determinant**.
- Skolprestationer är en **variabel riskfaktor**, d v s den kan påverkas (i motsats till kön, gener m m).
- Vill man förbättra utsatta barns dystra framtidsutsikter - **måste** man hjälpa dem att klara sig bättre i skolan.

Resultat från internationell kunskapsöversikt: Vad hjälper fosterbarn att klara skolan?

- 11 studier under 35 år.....
- Positiva förbättringar : 9 av 11 studier bl a
 - tutoring projekt, bl a Paired Reading
 - Projekt som distribuerade inlärningsmaterial (t ex Letterbox Club i UK)
 - SkolFam i Helsingborg
- Alla 9 framgångsrika projekt förbättrade läsförmågan
- 7 försökte förbättra matematikfärdigheterna
 - 3 lyckades, 2 blandat resultat, 2 misslyckades

Forsman & Vinnerljung, 2012

Helsingborgsförsöket

- 25 fosterbarn 7-12 år testades med åldersnormerade psykologiska och pedagogiska instrument
- Resultaten underlag för handledning/stöd till skola, fosterhem och barn - från projektets skolpsykolog och specialpedagog
- Återtest efter 24 månader för att utvärdera projektet

Resultat efter första mätningen

- Normalbegåvade (något lägre genomsnitt än jämnåriga, som utlandsfödda adopterade)
- 75% var rejält underpresterande i skolan
- **Stora kunskapsluckor var vanliga**
- Fosterföräldrar, socialarbetare och lärare hade låga/negativa förväntningar på barnen.
- Såg inte problemen med stora kunskapsluckor.

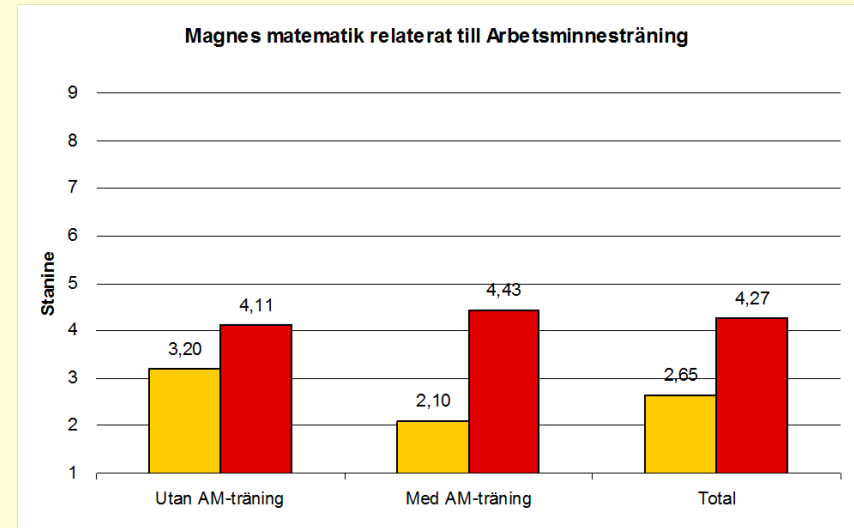
Resultat efter 2 år

“Klinisk kunskap” säger att det bör ha blivit värre –
d v s större skillnader jämfört med jämnåriga

- Wisc IK Total *** (p<0,001)
- Wisc IK Performance ** (p<0,01)
- Wisc IK Verbal * (p< 0,05)
- Rättstavning (DLS) *
- Läsastighet/läsförståelse *
- Ordkedjor *
- Magnes Matematikdiagnos i.s.

SkolFam: Norrköpingsförsöket

- 21 barn, två år mellan testerna
- 11 barn med dåliga matematikkunskaper fick arbetsminnesträning
- WISC/kognitiv förmåga - samma resultat som i Hbg
- Läsning - samma som i Hbg
- Men matematiken....

Fallbeskrivning – Jens, åk 5

Vid projektstarten:

- assistent i skolan, svåra koncentrationssvårigheter
- IK 70 vid utredande kartläggning, arbetsminne 62
- Matematik stanine 1

- Arbetsminnesträning med RoboMemo
- Omstart i matte, handlingsplan

Efter två år:

- IK 86 (+23%), arbetsminne 99 (+60 %)
- Matematik stanine 5
- Koncentrationen stadigt förbättrats
- Gillar skolan!

Urvärdering av försök med Paired Reading

(LäSt NonOrd och LäStOrd; n=80 fosterbarn 8-12 år)

- På 4 mån har genomsnittsbarnet höjt sin läsålder med nästan ett år på båda testerna (11 mån)
- Ungefär samma resultat som i England (12 mån).

- Klart förbättrat Ordförråd på WISC-IV m m

- Tydliga förbättringar av totalt IQ på WISC-IV□

Skola

- **Motverka tidiga skolmisslyckanden**
- Kompenserande insatser för att möjliggöra ”catch-ups”
- Samma förväntningar som på andra barn

- Använd metoder med empiriskt stöd
- Lärdomar från SkolFamförsöken m m:
 - gör pedagogisk/skolpsykologisk utredning
- Men obs: testa för att hjälpa, inte för att sortera!
- Systematiskt arbete för att öka läs- och räknefärdigheter. Börja innan skolstarten.
- Förskola med starka pedagogiska inslag i områden med många socialt utsatta barn.

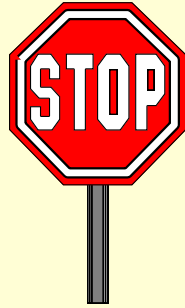
Stort behov av...

- Kunskapsöversikter om verkningsfulla **pedagogiska insatser** för utsatta barn
- Metodutveckling, t ex försök/utvärdering av metoder som visat goda resultat i andra länder
- Bra exempel är Morningside programmet för matematikträning

Inga ”amatördiagnoser”!

Använd standardiserade
bedömningsinstrument

Resultat från kognitiva tester (IQ)
av barn i den sociala marginalen
är ofta instabila, kan förändras över tid

- Det är rimligt att förvänta sig positiva resultat från interventioner som syftar till att hjälpa yngre utsatta barn att klara skolan bättre.
 - Äldre??
- En minimistandard för arbetet med utsatta barns skola
- De största investeringar samhället gör i barn handlar om skolan
 - gör samma med utsatta barn

Publikationer på svenska

- Gustafsson et al (2010) **School, learning and mental health** (sammanfattning på svenska). Stockholm: Kungl Vetenskapsakademien.
http://www.kva.se/Documents/Vetenskap_samhället/Halsa/Utskottet/kunskapsöversikt2_halsa_eng_2010.pdf
- **Social Rapport 2010**, kapitel 7. www.socialstyrelsen.se
- *Skolprojekt inom Familjehemsvården* www.helsingborg.se/skolfam
- *Skolprojekt inom Familjehemsvården. Projektrapport SkolFam@2*.
<http://www.allmannabarnhuset.se/index.cfm?id=108&l=2>
- Vinnerljung, B (2011) Hjälp fosterbarn att klara sig bättre i skolan. I A Fredriksson och A Kakuli (red) *Ett annat hemma. Om samhällets ansvar för placerade barn*, s 51-68. Stockholm: Gothia förlag.
- Hilma Forsman (2011). *Interventioner som avser att förbättra placerade barns skolprestationer*. Stockholms Universitet, Inst för socialt arbete.
<http://www.uppsater.se/uppsats/46838a7eb5/>

Ex på artiklar i vetenskapliga tidskrifter

- Jablonska B, Lindberg L, Lindblad F, Rasmussen F, Östberg V & Hjern A (2009) School performance and hospital admissions due to self-inflicted injuries. *Int Journal of Epidemiology*, 38, 1334-1341.
- Tideman E, Vinnerljung B, Hintze K & Isaksson AA (2011). Improving foster children's school achievements: Promising results from a Swedish intensive study. *Adoption & Fostering*, 35, 44-56.
- Berlin M, Vinnerljung B & Hjern A (2011). School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children and Youth Services Review*, 33, 2489-2487.
- Vinnerljung B & Hjern A (2011). Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study. *Children and Youth Services Review*, 33, 1902-1910.
- Forsman H & Vinnerljung B (2012) Interventions aiming to improve school achievements of children in out-of-home care: a scoping review. *Children and Youth Services Review*, 34, 1084-1091.
- Gauffin K, Vinnerljung B, Fridell M, Hesse M & Hjern A (2013). Childhood socioeconomic status, school failure, and drug abuse – a Swedish national cohort study. *Addiction*, 108, 1441-1449.